Kuntoutussäätiö

Lausunto HE 109/2026 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yleistukilain, työvoimapalveluiden järjestämisestä annetun lain sekä yleisistä kielitutkinnoista annetun lain muuttamisesta

Kuntoutussäätiö kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä. Tarkastelemme esitystä erityisesti yhdenvertaisten mahdollisuuksien, oppimisen edellytysten sekä työ- ja toimintakyvyn tuen näkökulmista.

Kannatamme tavoitteita vahvistaa maahan muuttaneiden kielitaitoa, työllistymistä ja pääsyä tarpeenmukaisiin palveluihin. Emme kuitenkaan kannata tavallista yleistukea alemman kotoutumistuen käyttöönottoa. Esitämme, että palveluihin pääsyä ja kielitaidon osoittamista parantavat muutokset toteutetaan etuuden alentamisesta riippumatta.

Toimeentulon alentamisen vaikuttavuudesta ei ole riittävää näyttöä

Esityksen mukaan taloudellisten kannustimien vaikutuksesta maahan muuttaneiden kielen oppimiseen ei voida tehdä selkeitä johtopäätöksiä (s. 38–39). Myös työllisyysvaikutusten arviointiin liittyy huomattavaa epävarmuutta, ja vaikutus arvioidaan vähäiseksi (s. 49–52).

Työllistymisen ja kielen oppimisen esteitä ei voida yksioikoisesti palauttaa yksilön motivaatioon. Mahdollisuuksiin vaikuttavat koulutustausta, oppimisvalmiudet, terveys, toimintakyky, elämäntilanne, palvelujen saatavuus ja työmarkkinoiden vastaanottavuus. Työssäoloehdon täyttymiseen vaikuttavat myös työn määrä ja jatkuvuus. Niukka toimeentulo voi lisätä kuormitusta ja vaikeuttaa opiskelua, kuntoutumista ja työnhakua. Yhdenvertainen kohtelu ja luottamus yhteiskuntaan ovat onnistuneen kotoutumisen ja hyvien väestösuhteiden keskeisiä edellytyksiä.

Oppimisvaikeudet on huomioitava poikkeussäännöksessä ja palveluissa

Pidämme tärkeänä ehdotetun 11 b §:n poikkeusta henkilöille, jotka eivät voi osoittaa kielitaitoaan vammaisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi. Sen perustelut ovat kuitenkin liian rajaavat: oppimisvaikeuksia ei lähtökohtaisesti hyväksyttäisi poikkeusperusteeksi, elleivät ne johdu lääketieteellisesti todettavissa olevasta sairaudesta tai vastaavan kaltaisesta syystä (s. 84).

Maahan muuttaneen oppimisvaikeudet voivat olla tunnistamatta. Niiden erottaminen vähäisestä koulutustaustasta ja puutteellisesta suomen tai ruotsin taidosta edellyttää erityisosaamista ja asianmukaisia arviointimenetelmiä. Myös traumaattiset kokemukset ja mielenterveyden ongelmat voivat vaikeuttaa oppimista ja osaamisen osoittamista.

Esitämme, että poikkeussäännös huomioi asianmukaisesti todetut merkittävät oppimisvaikeudet ja muut tosiasialliset oppimisen ja kielitaidon osoittamisen esteet. Tuen tarpeet on tunnistettava varhain ja arviointeihin päästävä kohtuullisessa ajassa. Aiemmin puuttunut diagnoosi tai arviointipalvelujen heikko saatavuus ei saa johtaa perusteettomasti alempaan etuustasoon. Tarvitaan yksilöllistä opetusta, oppimisen tukea ja mukautettuja arviointijärjestelyjä.

Palvelutakuun on turvattava todellinen pääsy sopivaan palveluun

Kannatamme kohderyhmälle esitettyä palvelutakuuta, jonka kuusi kuukautta lasketaan työnhaun yhteenlasketusta voimassaoloajasta. Tuen tulee alkaa mahdollisimman varhain. Omaehtoisiin opintoihin ohjaamisen lisäksi on varmistettava todellinen mahdollisuus päästä opintoihin. Esityksen perusteluissa jo edellytetään palvelun tarkoituksenmukaisuutta ja riittävää kestoa (s. 88–89). Näiden vaatimusten on toteuduttava myös käytännössä.

Kunnille esitetyn lisärahoituksen riittävyyttä on seurattava suhteessa todelliseen palvelutarpeeseen. Saatavuus ja laatu eivät saa riippua asuinalueesta. Jos alempi etuustaso toteutetaan, esitämme oikeutta

tavalliseen yleistukeen, kun sopivaa palvelua ei ole järjestetty määräajassa henkilöstä riippumattomasta syystä. Esityksessä arvioitu mutta pois jätetty vaihtoehto on perusteltu (s. 67–68): palvelujärjestelmän puutteiden taloudellisia seurauksia ei tule siirtää yksilölle.

Kotoutumiseen on yhdistettävä työkyvyn tuki ja kuntoutus

Kielitaidon puute ei saa peittää muita tuen tarpeita. Palvelutarpeen arvioinnissa tulee huomioida oppimisvalmiudet, terveys sekä työ- ja toimintakyky. Työllisyyspalvelujen, hyvinvointialueiden, Kelan, koulutuksen järjestäjien ja järjestöjen yhteistyön on turvattava tarvittava kuntoutus ja pitkäjänteinen tuki ilman palvelu- tai etuuskatkoksia. Kielen oppimista tulee yhdistää työhön ja työhönvalmennukseen sekä vahvistaa työnantajien valmiuksia tukea erilaisista lähtökohdista tulevia työntekijöitä.

Kielitaidon osoittamisen on oltava saavutettavaa

Kannatamme kielitaidon osoittamista vähintään kahdella osa-alueella sekä maksutonta keskitason YKI-tutkintoa tai osakoetta siihen oikeutetuille kotoutumistuen kohderyhmän henkilöille, jotka eivät valmiuksiensa, taitojensa tai tarpeidensa vuoksi osallistu kotoutumiskoulutukseen. Yksi maksuton ilmoittautumiskerta on niukka (s. 90–91). Tarvittaessa on turvattava maksuton uusinta, riittävästi tutkintopaikkoja, ymmärrettävä neuvonta ja yksilölliset suoritusjärjestelyt. Tiedonkulun ja etuustason tarkistamisen on toimittava viivytyksettä.

Tilapäistä suojelua saavien oikeutta yleistukeen tulee vahvistaa

Kannatamme tilapäistä suojelua saavien oikeuden laajentamista yleistukeen muiden edellytysten täyttyessä vähintään vuoden Suomessa asumisen jälkeen. Muutos vahvistaa oikeutta ensisijaiseen etuuteen ja vähentää riippuvuutta toimeentulotuesta. Siirtymässä tulee varmistaa riittävä neuvonta ja etuuksien jatkuvuus.

Vaikutuksia on arvioitava kokonaisuutena

Esityksessä kotoutumistukea koskevan kokonaisuuden, palvelutakuun kustannukset mukaan lukien, arvioidaan kasvattavan julkisia menoja noin 9,6 miljoonalla eurolla vuodessa täysimääräisesti toteutuessaan. Arviossa ei huomioida työllisyysvaikutuksia (s. 42 ja 45–48). Alempi etuus lisäisi myös toimeentulotuen menoja. Palveluihin panostamisen hyötyjä on arvioitava erillään etuuden alentamisesta sekä huomioitava toimeenpanon monimutkaistuminen ja asiakkaiden asiointikuormitus.

Seurannan tulee kattaa työllistymisen lisäksi kielitaidon kehittyminen, toimeentulo, toimintakyky, osallisuus ja palvelujen saatavuus. Erityistä huomiota tarvitaan oppimisvaikeuksia kokeviin, osatyökykyisiin ja vammaisiin henkilöihin, nuoriin ja lapsiperheisiin sekä muiden sosiaaliturva- ja palvelumuutosten kasautuviin vaikutuksiin. Kestävä kotoutuminen edellyttää riittävää toimeentuloa, yksilöllistä tukea ja saavutettavia palveluja.

Helsingissä 19.10.2026

Riikka Shemeikka

Toimitusjohtaja

Kuntoutussäätiö

Farid Ramadan

Kehittämispäällikkö

Kuntoutussäätiö